

МІСЦЕ ФЕНОМЕНА «БЕЗПЕКИ» В ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ КАТЕГОРІЯХ «ІНТЕРЕС», «СВОБОДА», «ПРАВО», «ОБОВ'ЯЗОК» ТА «ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

THE PLACE OF THE PHENOMENON OF "SECURITY" IN THE FOLLOWING CATEGORIES OF CIVIL PROCEDURE OF: "INTEREST", "FREEDOM", "RIGHT", "DUTY" AND "RESPONSIBILITY"

Мельник Я.Я.,

кандидат юридичних наук, докторант
Інституту законодавства Верховної Ради України

Стаття присвячена аналізу визначення місця феномену «безпеки» в цивільних процесуальних категоріях «інтерес», «свобода», «право», «обов'язок» та «відповідальність». Доводиться самотійне місце феномену безпеки у кожному конкретному процесуальному випадку серед цих категорій. Його унікальність пояснюється наявністю меж, обмежень та стимулів у праві.

Ключові слова: безпека, процесуальна безпека, «інтерес», «свобода», «право», «обов'язок» та «відповідальність» у цивільному судочинстві, цивільне судочинство, цивільне процесуальне право.

Статья посвящена анализу определения феномена «безопасности» в гражданских процессуальных категориях «интерес», «свобода», «право», «долг» и «ответственность». Обосновывается самостийное место феномена безопасности в каждом конкретном процессуальном случае среди этих категорий. Его уникальность объясняется наличием границ, ограничений и стимулов в праве.

Ключевые слова: безопасность, процессуальная безопасность, «интерес», «свобода», «право», «долг» и «ответственность» в гражданском судопроизводстве, гражданский процесс, гражданское процессуальное право.

The article is devoted to the analysis of the definition of place of the phenomenon of «security» in the civil procedural categories of "interest", "freedom", "right", "duty" and "responsibility". The self place of the phenomenon of security is shown in each procedure case among these categories. Its uniqueness is explained by the presence of boundaries, restrictions and incentives in the right.

Key words: security, procedural security, "interest", "freedom", "right", "duty" and "responsibility" in civil proceedings, civil proceedings, civil procedure law.

Постановка проблеми. Система цивільного процесуального права, як відомо, складається не тільки із процесуальних норм, принципів, інститутів, проваджень і стадій, але й і тих процесуальних категорій, які наповнюють їх внутрішній зміст. До таких категорій можливо віднести процесуальний «інтерес», процесуальну «свободу», процесуальне «право», процесуальний «обов'язок» та процесуальну «відповідальність». Але гарантування їхньої належної реалізації видається малоефективним, ймовірно через недостатню оцінку та визначення у таких категоріях місця феномену безпеки. Адже коли йдеться про гарантії, то, безумовно, мають на увазі ті процесуально-правові механізми, які покликані забезпечувати та нейтралізувати виниклі перешкоди, конфлікти або інші загрози задля вільної та безперешкодної реалізації суб'єктивного права чи інтересу кожного із учасників цивільного процесу. А це і зумовлює актуальність питання про необхідність дослідження саме феноменології безпеки в окресленому ключі.

Категорії «інтерес», «свобода» та «право», як і категорії «обов'язок» та «відповідальність» в цивільному судочинстві та в теорії права були предметом наукових досліджень. Серед дослідників, які займалися цими питаннями та доктринальною їх розробки, можна виділити І.В. Венедіктову [5], І.А. Безклубого та І.С. Гриценка [6], В.А. Баба-

кова [2], Ю.В. Бауліна, І.М. Іншина, В.І. Щербину [31], А.В. Волкова [7, с. 73–77], В.В. Собучева, А.В. Малько [13, с. 30–36], М.Б. Мельник, Я.Я. Мельника, М.М. Ясинка [16; 17; 15] та інших [21, с. 43; 27, с. 164]. Натомість питання визначення їх місця, а відтак й взаємозв'язку із феноменом категорії «безпеки» в процесуальному контексті, на жаль, досліджено не було.

Тому метою даної статті є визначення місця феномену «безпеки» в категоріях «інтерес», «свобода», «право», «обов'язок» та «відповідальність» у цивільному судочинстві. Дослідження цього аспекту дозволить подивитися на правову природу, а отже і функціональну характеристику цих категорій під іншим кутом зору, що сприятиме більш повному осмисленню правового навантаження та детальному з'ясуванню місця категорії «безпеки» в цивільному процесі.

Досліджуючи зазначену проблематику, слід насамперед звернути увагу на думку С.С. Алексеєва щодо того, що використання при дослідженні категорій діалектики, феноменології, герменевтики, екзистенціалізму, аксіології чи теорії систем означає не що інше, як можливість суттєвого збагачення гносеологічного, пізнавального інструментарію при теоретичній розробці тих чи інших правових проблем [1, с. 22]. Як наслідок, на думку вченого, це повинно мати позитивний ефект, особливо в контексті висновків аксіології в межах ролі права [1, с. 23]

та, відповідно, інших ключових категорій. Тому у випадку визначення підходів до окреслення проблематики феноменології безпеки в цивільному судочинстві та її зв'язку із категоріями права, свободи, інтересу, обов'язку та відповідальності, проведення дослідження в даному ключі повинне призвести до принципово нового бачення. Адже В.С. Полікарпов, переймаючись дослідженням філософії безпеки, відмічає, що процеси, які пов'язані із цією категорією, завжди охоплюються аксіологічним та онтологічними аспектами при дослідженні [26, с. 3].

З огляду на це, застосування при дослідженні філософсько-правового підходу на даному етапі є вкрай цінним ще й тому, що філософське бачення правових явищ, на думку С.С. Алексеєва, дозволяє розглядати їх під кутом зору природного права [1, с. 26], а природне право з позиції цього вченого становить першооснову права [1, с. 34] як феномену. Натомість це не означає, що предметом та об'єктом дослідження виступають природні права, свободи та інтереси тощо. Адже насамперед йдеться про безперешкодну можливість реалізації таких прав у режимі цивільного судочинства, тобто за відповідних правил та процедур, які покликані розглянути та вирішити цивільну справу. Отже, йдеться про потребу визначення їх становища на предмет «безпековості» (захисності).

Таким чином, сама філософія як любов до мудрості, або як «наука» про мудрість, на думку М.Р. Вулевича, дуже не проста хоча б тому, що існує багато видів мудрості: емпірична, технічна, життєва, діалектична, політична та ін. [8, с. 155]. Вчений доволі детально звертає увагу на те, що в основі діалектичної мудрості завжди лежить процес пізнання, стан обізнаності, уміння вести бесіду (філософствувати), уявлення про постійний рух і розвиток у природі й суспільстві. Ця мудрість по суті активна та пов'язана із осмисленням таких категорій, як: «час», «простір», «сутність», «існування», «видимість», «дійсність» та ін., а також із правовою та політичною мудрістю, справедливістю, відповідальністю, мужністю [8, с. 155]. Все це тією чи іншою мірою притаманне специфіці судової форми захисту, процесуального режиму, покликаного забезпечити та гарантувати такий захист, охорону права, свободи чи інтереси, але з точки зору діалектичної, в сенсі пізнання місця феноменології безпеки процесу, процедури захисту та охорони права судом.

Тому О.А. Івакін у діалектично-філософському сенсі цілком слушно приходить до висновку, що діяльність людини вибудована у своїй конструкції завжди так, щоб постійно стикатися, окрім дії більш-менш частих («місцевих», локальних – Я.М.) законів, дією загальних законів [11, с. 14]. Це означає, що і в цивільному процесі, як особливому порядку розгляду і вирішення цивільної справи, власне – особливому порядку захисту прав, свобод та інтересів, постійно відчувається присутність впливу на сам процес (процедуру, її повноту, ефективність) розгляду справи тих процесів, з якими так чи інакше стикається система судочинства, що пояснюється

дією інших законів. Адже окремо, такі явища та феномени існувати не можуть. І тут складним для вирішення залишається питання про те, які процеси є первинними, які вторинними, які мають суттєвий вплив, а які тільки закладають фундамент для інших процесів та, відповідно, наслідків. У першу чергу йдеться про ієрархічність прав, обов'язків, інтересів, їх взаємозв'язку, послідовності та первинності у задоволенні тощо. Адже у рамках цивільного судочинства суд все більше стикається із проявами феномену інтуїтивного права [24; 25; 18, с. 36–45], або ж з феноменами зловживання правом та обов'язками у цивільному процесі [29; 30, с. 35–39; 15] тощо; а також інших теорій, як: теорія судового пізнання (І.І. Котюк) [12], еристики (І.В. Хоменко) [32], культури правосуддя [28, с.180-182], мовної маніпуляції та феномену мови, які властиві людині (І.В. Беляєва, Б.Д. Нурієв) [3; 22], психології та тактики судових дебатів (М.М. Ясинок) [33], тощо.

Окреслені тенденції абсолютно є очевидними перш за все тому, що «... практична діяльність людини якраз і виступає тією особливою ланкою, в якій збігаються об'єктивна реальність та свідомість...» [11, с. 15]. Але основна цінність підходу до таких правових явищ з позиції природного права полягає в тому, що завдяки цьому стало можливим вийти із замкнутого кола лише юридичних явищ та феноменів, що безпосередньо із ними пов'язані (ще з епохи мононорм), таких як етика, релігія. Адже такі основи мають для законів та судочинства чи інших юридичних явищ, на думку С.С. Алексеєва, базове значення [1, с. 26].

Відтак, саме цивільне судочинство, як процес, що здійснюється у правовому полі, завжди відображає ті процеси, які передають унікальність процесуально-правових ситуацій, що виникають у судовому засіданні. Тому зосереджені не тільки на регламентації правового нормативу (нормативних регуляторів поведінки у формі джерел цивільного процесуального права), але й значною мірою концентруються та відображають індивідуально-психологічні чи суто природні властивості того чи іншого учасника цивільних процесуальних правовідносин як біосоціальної істоти. Тут простежується, наприклад, яскравий зв'язок поєднання психології та права. Адже психологія, як стверджував відомий юрист А.Є. Брусіловський, завжди та стихія, яка охоплює суд з усіх його боків [10, с. 365; 18, с. 36]. Натомість даний аспект не єдиний, який охоплюється «людським фактором» у плані непередбачуваності та динаміки цивільного судочинства у діалектичному його сенсі.

Наведене генетично співвідноситься (доповнюється) із сутністю права на безпеку, що належить до прав четвертого покоління [22-а, с. 77]. У широкому розумінні, воно зводиться, на думку О.Б. Боднара, до того, що насамперед передбачає собою захист від протиправних посягань з боку інших. Адже безпека людини як система проявляється у фізичному, психологічному, моральному, соціальному, матеріальному, кримінологічному, майновому та інших видах та

вимірах. Це означає, що методологічно йдеться про поєднання різних, але водночас взаємопов'язаних елементів, комплексу заходів, спрямованих на зміцнення захисного механізму, надійних гарантій захисту людини від тих чи інших небезпек (курсив власний – Я.М.) [4]. Утім, якщо цивільний процес – це не тільки рух із застосування права як інструменту, вироблення судової практики чи вдосконалення нормативного регулювання процесуальних правовідносин, але й можливість забезпечити та відновити реалізацію норми матеріального права, а через них і свободу вибору поведінки. У такий спосіб здійснюється не тільки вплив на право, але й на форму вираження процесуальної свободи, інтересу, права, обов'язку та відповідальності.

Отже, в силу реалізації права, свободи, покладення обов'язку, відповідальності, учасник процесу чи інші процесуальні особи повинні мати можливість їх реалізувати, бути готовими до будь-якого повороту подій, до можливих ускладнень. Але феномен безпеки в процесі реалізації тієї чи іншої аналізованої категорії не може бути безмежним, оскільки існує загроза внаслідок принаймні захисту однієї категорії – обмежити можливість реалізації іншої, що також є проявом феномену безпеки.

В контексті розуміння сутності природи меж та обмежень, слід взяти до уваги позицію М.О. Стефанчука, який займаючись дослідженням питання меж у цивільному праві, приходять до висновку, що «межами здійснення права» слід насамперед «... вважати передбачені актами цивільного законодавства чи правочином способи, якими правомочна особа може набути ті можливості, що містяться в юридичному закріпленні цих прав...» [23, с. 10]. Також вчений доводить, що «межі здійснення права» є об'єктивними та відображають позитивний аспект у здійсненні суб'єктом свого права, адже ними встановлюються можливі (дозволені чи незаборонені) варіанти поведінки суб'єкта. Більше того, суб'єктивні чинники залежать від заснованої на законі волі суб'єктів чи судових органів. Тому, саме суб'єктивні умови, на думку науковця, визначають «обмеження права» як і «обмеження в здійсненні права». «Обмеження» за своєю природою виражають негативний аспект, оскільки звужують чи виключають окремі можливості для здійснення суб'єктом свого права [23, с. 10]. Таким чином, питання обмеження з точки зору визначення місця феномену безпеки у процесуальному праві постають у запобіжній функції, охоронній – це щодо негативного аспекту. В позитивному аспекті прояв межі, зводиться, на нашу думку, до доволі важливої допоміжної категорії, а саме «стимул» у праві, що також дає можливість пояснити місце феномену безпеки у процесуальному праві.

Варто додати, що правовий стимул слід, на думку А.В. Малько, розглядати насамперед як правове ініціювання (заохочення) до законслухняної поведінки, яке закладають для задоволення суб'єкта права його власних інтересів конкретний режим сприятливості правовій обстановці [14, с. 91]. Правове ж стиму-

лювання, на переконання дослідниці, неможливо повноцінно розглядати окремо від таких категорій, як: правові обмеження, бар'єри (певні гальма), подвійність юридичної інформації, інтереси, цінності, мотиви, правовий вплив та регулювання, а іншого боку, від суб'єктивних прав, законних інтересів, правових пілль, заохочень тощо (курсив власний – Я.М.) [14, с. 86].

Відповідно у дослідженні А.В. Малько по суті йдеться про механізм та відповідні інструменти уникнення саме режиму несприятливості, в якому повинні бути усунені усі чи якомога більше загрозливих, небезпечних, або ж неефективних чи малоефективних дій, що мають пряме відношення до процесу реалізації процесуального механізму розгляду справи (в широкому розумінні) та інтересу, свободи, обов'язку та відповідальності.

Отже, стимул у праві виражає позитивний аспект забезпечення сприятливості обстановки у цивільному процесі (наприклад, у судовому засіданні), та заснований на проявленні процесуального інтересу, роль якого в контексті «сприятливості» генетично пов'язана із забезпеченням, власне – феноменом безпеки. Таким чином, феномен безпеки може пояснюватись позитивними та негативними тенденціями (обставинами), з огляду на те, що вони випливають із обмеження права чи встановлення стимулів. Як наслідок, у результаті цього забезпечується виконання завдань самого цивільного судочинства з боку осіб, які беруть участь у справі, – реалізації наданої законом процесуальної свободи.

Отже, питання вираження процесуальної свободи також має важливе значення в силу того, що вона може бути обмежена, або її вияв може мати неконтрольоване значення та призводити до негативних наслідків захисту прав судом, що прямо охоплюється феноменом безпеки.

З філософсько-діалектичної точки зору важливою умовою свободи є спроможність та можливість усунути зовнішній примус. Проте це ще не вся свобода, як зазначає О.А. Івакін. На його думку, це свобода «від... («чогоось...» – Я.М.)». Але є ще свобода «для... («чогоось...» – Я.М.)». Вчений-філософ за таких обставин порушує питанням: куди в такому випадку піде від рабських кайданів звільнена людина, чим вона буде займатися в житті? І тут варто згадати спіновське визначення свободи як пізваної необхідності [11, с. 310]. Тобто для чого надається свобода? Тому, на наше переконання, у процесуальному значенні така необхідність переростає в не що інше, як в обов'язок, тобто в обов'язок діяти у певний процесуальний спосіб у зв'язку з виниклою конкретною процесуальною ситуацією при здійсненні цивільного судочинства. Відтак обов'язок, продукований свободою дії та зумовлений інтересом, у силу виниклої необхідності, як констатації факту потреби діяти у певний спосіб, якраз і забарвлюється феноменом безпеки, набуває «безпекових» (забезпечувальних) ознак.

Більше того, в процесуальному значенні законодавцем цілком природною видається закладена та дієва концепція забезпечення свободи дії заінтер-

есованих процесуально чи матеріально учасників цивільного процесу, що діє через реалізацію принципу диспозитивності у цивільному процесі (ст. 11 ЦПК України). За таких обставин вважаємо, що феномен безпеки охоплюється як предметом (бо в широкому і вузькому сенсі входить в об'єкт правовідносин, власне – у їх зміст – права, обов'язки тощо), так і методом цивільного процесуального права (адже містить імперативно-диспозитивну складову).

Водночас варто мати на увазі, що маючи свободу дій, людина (як учасник процесу – *Я.М.*) є відповідальною за ці дії. А тому вважають, що цей термін дії застосовується при вираженні свободи взагалі [6, с. 31].

Досить цікавою видається позиція і тих вчених, які вважають, що «відповідальність і свобода людини пліч-о-пліч проходять через усю історію філософської думки. Відповідальність (покарання) завжди визначали лише за умови свободи дій людини. Тільки за наявності свободи людина може бути відповідальною, нести відповідальність. Однак це й діє у зворотному напрямку: лише завдяки відповідальності, яку людина взяла на себе, вона може бути вільною від необхідності» [6, с. 18].

Такі поєднання свободи та відповідальності дають можливість вести мову про наявність також «безпекової» складової у категорії «відповідальність». Адже свобода у розпорядженні своїми процесуальними правами у той чи інший спосіб, позначається певною мірою не тільки на алгоритмі подальших процесуальних дій, але й на процесуальній відповідальності за вчинені чи невчинені дії. Отже, тут також можна побачити наявність меж, обмежень та стимулів, які у позитивному та негативному сенсі демонструють прояв феномену «безпеки», що є особливо цінним для виконання завдань та мети цивільного судочинства (ст. 1 ЦПК України).

Проте К.В. Горобець вважає за необхідне зазначити те, що питання про існування в праві специфічних цінностей – це насамперед питання про існування самого права як сфери буття людини та суспільства [9, с. 16], власне як і буття цінностей цивільного судочинства, обставин, за яких і покликане здійснюватись цивільне судочинство як форма захисту прав, свобод та інтересів, його забезпечення та безпека. Це пояснює по суті буття цивільного судочинства як в аксіологічному так й онтологічному вимірі. У протилежному випадку у разі відсутності безпекової складової утворюється хаос, невизначеність, тобто стає неможливим реалізувати те чи інше право, свободу, обов'язок тощо, так і здійснити процесуально-правове регулювання розгляду цивільної справи.

Однак у теорії права відзначається, що право онтологічне саме тому, що воно відповідальне. Відповідальність – саме буття, яким є свобода. Свобода настільки ж відповідальна, настільки й «безвідповідальна», тому вона є основою буття. Відповідальність є формою свободи та несвободи, оскільки вона є внутрішнім полем боротьби свободи й несвободи. Насамперед буття у своїй буттєвості через становлення перетворює відповідальність – як несвободу на

відповідальність – як свободу і стає правом [6, с. 50]. Іншими словами, мета права постає як потреба сформувати обов'язок. Формування як процес неможливе без тих елементів, які зобов'язані сформувати право, що не може бути належним чином сформоване без оптимального забезпечення процесуальної (процедурної) складової самого процесу формування як феномену.

Варто зауважити, що саме ж *право на безпеку* віднесене до прав четвертого покоління [22-а, с. 77], яке в широкому сенсі зводиться, на думку О.Б. Боднара, до права на безпеку, передбачає собою захист від протиправних посягань з боку інших. Безпека людини як система – це фізична, психологічна, моральна, соціальна, матеріальна, кримінологічна, майнова та інші її види. Це означає, що методологічно йдеться про поєднання різних, але взаємопов'язаних елементів, комплекс заходів, спрямованих на зміцнення захисного механізму, надійних гарантій захисту людини від тих чи інших небезпек [4]. Натомість, у процесуальному сенсі *право на процесуальну безпеку* – це насамперед забезпечення судом (у судовий, юрисдикційний спосіб) можливостей охорони прав, свобод та інтересів, а також усунення загроз під час здійснення цивільного судочинства. Право на процесуальну безпеку є комплексним феноменом права, оскільки охоплює своїми можливостями забезпечення й охорони, як правило, низки суспільних відносин і сукупності матеріальних і процесуальних благ і суб'єктивних прав серед осіб, які беруть участь у справі або задіяні в цивільному судочинстві [19, с. 102].

Важливо саме те, що право на безпеку характеризується низкою таких *ознак*, як: *(а) необхідність вимагати перед судом на підставі юридичних фактів усунення в законний спосіб низки загроз, що можуть призвести до несприятливих наслідків і/або порушення матеріальних чи процесуальних прав безпосередньо під час розгляду судом цивільної справи; (б) можливість обирати конкретний спосіб охорони та захисту, який здатний призвести до необхідного процесуально-правового результату щодо унеможливлення будь-яких порушень уже чинних прав, у правовідносинах яких створилася загроза їх обмеження, порушення чи знищення; (в) забезпечення охорони й захисту прав і гарантій їх реалізації в силу нормативно-джерельної бази; (г) наявність своєрідної специфічної межі такого права, яка окреслюється рамками зникнення, нівелювання загроз, що вказували на потенційну можливість виникнення негативних наслідків, тобто зникненням самих юридичних фактів [19, с. 99].*

Отже, феномен безпеки поширюється на процесуальні категорії «інтерес», «свобода», «право», «обов'язок» та «відповідальність» через наявність окремого виду права, права четвертого покоління на процесуальну безпеку. Це дає можливість визначити його самостійне та унікальне місце у кожному конкретному випадку.

За таких обставин можна констатувати цілком виправдану позицію, що переважає у філософ-

сько-правових поглядах реалістів, у яких склалися доволі чіткі уявлення про розуміння небезпечних тенденцій у праві, його проблемності щодо прогнозування процесуально-правових ситуацій та констатації загрозливих умов його реалізації. Адже вони цілком прагматично ставлять питання про те, як насправді судді вирішують судові справи, адже це насамперед не відповідає тому, що описується та викладене у підручниках. Вони переконані, що офіційна теорія вчить якраз про цілісність системи законів, які застосовуються суворо і неупереджено об'єктивними і логічно мислячими суддями до конкретних справ. Відповідно рішення ніби виносяться свідомо та обдуманно. Однак «немає нічого більш неправильного», – заявили реалісти, – адже законодавство, на їхню думку, завжди є неповним і містить момент невизначеності (а власне і пробілу, безпеки – Я.М.). Проте парадокс полягає в тому, що його повнота і визначеність часто як недосяжні, так і одночасно небажані – адже життя змінюється, виникають нові ситуації, що не вкладаються в існуюче законодавство. Тому в умовах неточності та невизначеності, а іноді й суперечливостей законодавства, судді нерідко виносять рішення інтуїтивно і після цього надають їм вигляд результатів раціонального розумового процесу [20, с. 43]. По суті, це дозволяє простежити тісний зв'язок філософсько-правового підходу до розуміння феномену безпеки у процесуальному значенні з такими правовими категоріями, як: «інтерес», «свобода», «право», «обов'язок» та «відповідальність». Адже дані категорії якнайяскравіше відображають аспект та «характер людської сутності», природу її буття, як і неможливість охоплюватися в часі правовим полем та свідомістю суддівського розсуду. Це й пояснює природність

не тільки появи загроз порушення, невизнання чи оскарження того чи іншого права, інтересу, свободи, але й вказує на певну невід'ємну близькість феноменів права та безпеки, феноменів свободи та інтересу, обов'язку та відповідальності тощо.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що місце феномену «безпеки» у процесуально-правових категоріях «інтерес», «право», «свобода», «об'язок» та «відповідальність» полягає у тому, що вона зводиться до можливості обмеження їх розвитку, а з іншого боку, і до необхідності стимулювання до їх розвитку. Такі можливості створені для учасників цивільного процесу відповідно до їх процесуального статусу, зокрема, це є прерогативою здебільшого суду, адже він є «мірилом» законності та обґрунтованості у цивільному судочинстві.

Феномен наявності категорії «безпеки» у категоріях «інтерес», «право», «свобода», «об'язок» та «відповідальність» посідає важливе місце, з огляду на універсальність та самостійність права на безпеку в цивільному судочинстві. Його наявність створює ефект стабільності та балансу в процесуальному значенні між правами та обов'язками, між інтересом і свободою, між свободою та відповідальністю чим і зводиться по суті до їх охорони шляхом виявлення та прогнозування появи небезпек у тих чи інших сегментах (правових категоріях). Щодо обов'язку і відповідальності – у створенні умов їх виконання та компенсації, превентивного ефекту. Водночас феномен безпеки пояснюється окрім інституційного (юридично-конструкційного) значення ще й суттєвим практичним значенням, що відіграє роль *відповідного інструментарію та індикатору стану* процесуальної матерії в цивільному судочинстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеев С.С. Собрание сочинений. В 10 т.[+Справоч.том]. Том 7: Философия права и теория права. – М.: Статут, 2010. – 520 с.
2. Бабаков В.А. Гражданская процессуальная обязанность [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Бабаков Владимир Алексеевич. – Саратов, 1999. – 197 с.
3. Беляева И.В. Феномен речевой манипуляции: лингвоюридические аспекты: Автореф. дисс. ... доктора филологических наук : 10.02.19 / Ирина Васильевна Беляева. – Ростов-на-Дону, 2009. – 39 с.
4. Боднар О.Б. Поняття та зміст права людини на безпеку та його співвідношення із суміжними правами / О.Б. Боднар // Форум права. – №1. – 2011. – С. 88–93. – [Електронний ре-сурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P2_1DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF_FP_index.htm_2011_1_18.pdf.
5. Венедіктова І.В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві: монографія/ І.В. Венедіктова. – К.: Юрінком Інтер, 2014. – 288 с.
6. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія/ [І.Безклубий, С.Бобровник, І.Греценко та ін.]; за заг.ред. І.Безклубого. – К.: Грамота, 2014. – 448 с.
7. Волков А.В. Вопрос об особой обязанности в субъективном гражданском праве [Текст] / А. В. Волков // Вестник Саратовской государственной академии права. – 2010. – № 1. – С.73–77.
8. Вулевич М.Р. Філософія як мудрість та її осмислення в науковій та практичній діяльності//Часопис київського університету права. – 2002. – № 5. – С. 154–159.
9. Горобец К.В. Аксиосфера права: философский и юридический дискурс: моногр./ К.В. Горобец. – Одесса: Фенікс, 2013. – 218 с.
10. Еникеев М.И. Юридическая психология: учебник для вузов. – М.: Норма, 2005. – 512 с.
11. Ивакин А.А. Диалектическая философия: Монография. – Издание 2-е, переаб. и доп. Одесса: Фенікс; Суми: Університетська книга; М.: Транслит, 2007. – 440 с.
12. Котюк І. Основи торії судового пізнання. Ч.1 Загальнотеоретичні аспекти: навчальний посібник для студентів юридичних факультетів/ І.Котюк. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – 423 с.
13. Малько А. В. Законный интерес и юридическая обязанность [Текст] / А. В. Малько, В. В. Собучев // Государство и право. – 2007. – № 2. – С. 30–36.
14. Малько В.А. Стимулы и ограничения в праве (теоретико-информационный аспект)//Актуальные проблемы теории государства и права: хрестоматия/авт.сот. М.В. Баранова, О.Б. Купцова. – М.: Юрлитинформ, 2012. – С. 84–93.

15. Мельник М. Б. Особливості дії цивільних процесуальних обов'язків в Цивільному процесуальному праві України: Монографія: /М.Б. Мельник, Я.Я. Мельник, М.М. Ясинок/[за загальною редакцією д.ю.н., професора М.М. Ясинка]. – К.: Алерта, 2014. – 336 с.
16. Мельник М. Аксиологія відшкодування моральної шкоди: методологічний аспект// Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22 травня 2015 року) / Редкол.: д.ю.н. І.С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – К.: Прінт-Сервіс, 2015. – С. 222–224.
17. Мельник М.Б. Правова природа та сутність майнових інтересів дитини при припиненні права на аліменти у зв'язку із набуттям у власність нерухомого майна//Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – №15. – Том. 2. – 2015. – С.43–46.
18. Мельник Я. Застосування судом інтуїтивного права у судовому засіданні як онтологія режиму цивільної процесуальної безпеки [Текст] /Я.Я.Мельник // Підприємництво, господарство і право. – № 1-2.– 2016. – С. 36–45.
19. Мельник Я. Право на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві [Текст] /Я.Я.Мельник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – № 6.– 2015. – С. 97–107.
20. Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2003. – 203 с.
21. Москвич Л.М. Питання оптимізації функціонування судової системи// Вісник Верховного Суду України № 11 (99) 2008. – С. 40–43.
22. Нуриев Б.Д. Философское познание языковой реальности и языковой деятельности : дис. ... кандидата философских наук: 09.00.01 / Нуриев Булат Дамирович; [Место защиты: Башкир. гос. ун-т]. – 142 с.
- 22-а. Оборотов Ю.М., Крестовська Н.М., Крижанівський А.Ф., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Державний іспит. – Харків: Одісей, 2010. – 256 с.
23. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2006. – 20 с.
24. Петражицкий Л.И. Введение в изучение права и нравственности: эмоциональная психология. 2-е изд.М.: URSS, 2010. – 311 с.
25. Петражицкий Л.И. О мотивах человеческих поступков, в особенности об этих мотивах и их разновидностях. – СПб.: Типография Э.Л.Пороховщиковой, 1904. – 75 с.
26. Поликарпов В.С. Философия безопасности. СПб. – Ростов-на-Дону – Таганрог: Изд-во ТРТУ. 2001. – 109 с.
27. Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні: монографія/ Берестова І.Е., Бичкова С.С., Бобрик В.І. та ін., за ред. Академіка НАПрН України О.Д. Крупчана. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. – 180 с.
28. Тимошевська І. П. Культура правосуддя у цивільних справах [Текст] / І. П. Тимошевська // Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 12 жовт. 2007 р. – Х. : Право / НДІ держ. буд-ва та місцевого самоврядування, АПРН України, НЮАУ ім. Я. Мудрого, 2007. – С.180-182.
29. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве [Текст] / А.В. Юдин. – С. – Пб.: Издат. дом С. – Петерб. гос. ун-та, 2005. – 360 с.
30. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами как разновидность гражданского процессуального правонарушения [Текст] / А. В. Юдин // Арбитражный и гражданский процесс. – 2005. – № 7. – С. 35–39.
31. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення/ Колектив авторів. Відп.ред. Ю.В. Баулін. – Донецьк: ПП «ВД «Кальмус», 2013. – 424 с.
32. Хоменко І.В. Еристика: мистецтво полеміки: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 192 с.
33. Ясинок М.М. Судові дебати: право, психологія, риторика: монографія. – К.: Алерта, 2014. – 154 с.